

การประกอบสร้างอุปลักษณ์โน้ตชนในวรรณกรรม
ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)*
CONSTRUCTIVE TECHNIQUES OF METAPHOR IN LITERARY OF
SOMDET PHRA BUDDHA GHOSACARN (P.A.PAYUTTO)

พระครูปริยัติกิตติวิมล (กิตติสารโธ)

Phrakrupariyatkittivimol (Kittisaro)

วรวรรณ ศรีภักย์

Warawat Sriabhaya

กัลยา กุลสุวรรณ

Kanlaya Kulsuwan

ศราวุธ หล่อดี

Sarawut Lordee

มหาวิทยาลัยพะเยา

University of Phayao, Thailand

E-mail: boonchookit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสาระของอุปลักษณ์โน้ตชนในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) และ 2) เพื่อศึกษาการประกอบสร้าง อุปลักษณ์โน้ตชนในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลจากวรรณกรรมพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ตั้งแต่พุทธศักราช 2531 - 2561 นำมาวิเคราะห์ข้อมูล การประกอบสร้างมโนอุปลักษณ์ เพื่อหาหลักการประกอบสร้างมโนทัศน์อุปลักษณ์ และมโนอุปลักษณ์ในแวดวงความหมายตามคำนิยามของท่านพุทธทาส ผลการวิจัยพบว่า สาระของการเขียนวรรณกรรมมี 5 กลุ่ม คือ 1) บันทึกจากการเล่าเรื่องที่พบเห็น 2) บันทึกจากการเดินทางและการใช้ชีวิตกลางแจ้ง 3) บันทึกจากทัศนคติต่อประเด็นต่าง ๆ 4) บันทึกจากการทบทวนวิเคราะห์และอธิบายเกี่ยวกับตนเอง 5) บันทึกจากประเด็นชีวิตปรัชญาและจิตวิญญาณ และยังพบว่า 1) สาระของมโนอุปลักษณ์ในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พบว่ามี ลักษณะที่เป็นโลกียธรรมหรือโลกุตตรธรรมมี 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ความเหมือน 2) ความต่าง 3) ความขัดแย้ง 4) ความคล้ายตาม 5) ความเป็น

* Received 19 January 2021; Revised 28 January 2021; Accepted 17 February 2021

เหตุผล 6) อื่น ๆ นอกจากนี้ 2) ลักษณะการประกอบสร้างอุปลักษณมโนทัศน์ในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ในแวดวงความหมายธรรมะตามแนวคิดของท่านพุทธทาส พบว่ามี 4 ประเภท ได้แก่ 1) มโนอุปลักษณธรรมชาติ มี 38 อุปลักษณ 2) มโนอุปลักษณกฎของธรรมชาติ มี 11 อุปลักษณ 3) มโนอุปลักษณหน้าที่ของธรรมชาติ มี 78 อุปลักษณ 4) มโนอุปลักษณผลของธรรมชาติ มี 79 อุปลักษณ

คำสำคัญ: การประกอบสร้าง, อุปลักษณมโนทัศน์, ธรรมชาติ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the Essence of Conceptual Metaphor in the literature of Somdet Phra Buddha Gosacarn (P.A.Payutto), and 2) to study formatting of metaphorical construction in the literature of Somdet Phra Buddha Gosacarn (P.A.Payutto). This research is a documentary research. The literatures of Somdet Phra Buddha Gosacarn (P.A.Payutto) written from 1988 to 2018 were used as the main data for analyzing. The data were analyzed to find out the formatting of the essence of conceptual metaphor and metaphorical construction according to the meaning of the nature in Dhamma in the concept of Buddha Dasa Bhikkhu. The results of the study were shown as following. In the literature of Somdet Phra Buddha Gosacarn (P.A.Payutto), there are 5 types writing: 1) Notes from the seeing experience, 2) Notes from the journey and outdoor living, 3) Notes from various outlooks of Issues. 4) Notes from review, analysis and explanation about oneself, and 5) Notes from the issues of life, philosophy and spirituality. Then the study were found that: 1) The Essences of Conceptual Metaphor in the literature of Somdet Phra Buddha Gosacarn (P.A.Payutto) were found that there were two types: Lokiya Dhamma and Lokuttara Dhamma divided into 6 groups; 1) Similarity, 2) Difference, 3) Conflict 4), Conformity, 5) Reasonableness, and 6) so on. 2) The formatting of metaphorical construction in the literature of Somdet Phra Buddha Gosacarn (P.A.Payutto), according to the meaning of the nature in Dhamma in the concept of Buddha Dasa Bhikkhu were found that there were 4 types: 1) There were 38 Conceptual metaphors of nature, 2) there were 11 Conceptual metaphors of Law of nature, 3) there were 78 Conceptual metaphors of function of nature, and 4) there were 79 Conceptual metaphors of natural results.

Keywords: Construction, Conceptual Metaphors, Nature

บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากบ่วงแห่งมาร พ้นทุกข์เป็นจำนวนมากเป็นเวลา 45 ปี หลังจากที่พระองค์ปรินิพพานแล้ว พระพุทธสาวกหลายรูปได้แผ่ศาสนาต่อมา เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ พระอัสสชิ พระมหากัสสปะ พระอนรุทธะและพระอานนท์ เป็นต้น (Sir, E. A., 1996) พระสาวกทั้งหลายเหล่านี้เป็นหลักชัยที่นำหลักธรรมมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างแพร่หลายต่อมหาชน พุทธธรรมเผยแผ่ต่อไปจวบจน 300 ปี ในการทำสังคายนาครั้งที่ 3 (วิเชียร ชาบุดรบุญทริก, 2535) จึงเริ่มจารึกพระธรรมคำสั่งสอนให้เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งเป็นคัมภีร์ภาษาเขียนอย่างเป็นทางการใช้เป็นคัมภีร์เผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกยุคทุกสมัย พุทธสาวกได้เผยแผ่พุทธธรรมอย่างหลากหลาย กว้างขวาง ไม่จบสิ้น จนมีพุทธสาวกหลายรูปและพุทธศาสนิกชนสำคัญในอดีต โดยเฉพาะพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งพระสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศศรีลังกาและมาถึงประเทศไทยหรือเรียกว่า ดินแดนสุวรรณภูมิหรือแผ่นดินทอง โดยพระโสณะและพระอุตตระ เป็นต้น (หลวงวิจิตรวาทการ, 2562)

ครั้นเมื่อประเทศอินเดียถูกรุกรานจากศาสนาอื่น พระพุทธศาสนาจึงมาตั้งหลักปักฐานเจริญรุ่งเรืองในประเทศศรีลังกา โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ผู้เป็นพระอรหันตเถระที่มีความรู้ความสำคัญในการเผยแผ่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแห่งศรีลังกา ทรงนิพนธ์คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไว้มากมายและผลงานเหล่านั้นได้ถูกนำมาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิ เช่น แคว้น ตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) แคว้นศรีวิชัย (สุราษฎร์ธานี) และแคว้นทวารวดี (นครปฐม) พระพุทธศาสนาจึงตั้งมั่นและมั่นคงในดินแดนไทยสืบมา เพราะพระพุทธรูปในประเทศไทยได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจนถึงสมัยสุโขทัย แคว้นล้านนา กรุงศรีอยุธยาและถึงกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) กาลเวลาหลายปีที่ผ่านมาได้มีพระพุทธรูปหลายรูปที่สำคัญ ๆ ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองโดยเฉพาะในประเทศไทยมีจำนวนหลายรูปเช่นกัน ได้แก่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พระพิมลธรรม, พระธรรมโกศาจารย์ (พระพุทธทาสภิกขุ), พระปัญญานันทะ และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) เป็นต้น (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2543)

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมด หมายถึง ธรรมชาติ ท่านพุทธทาส ได้ให้คำนิยามคำว่า ธรรมะ ที่เป็นวิทยาศาสตร์ที่สุด ให้ความหมายเป็น 4 อย่าง คือ 1) ตัวธรรมชาติ Nature : สิ่งทั้งปวงที่เกิดขึ้นมา สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต 2) กฎของธรรมชาติ Law of Nature ธรรมชาติทั้งหลายเกิดขึ้นหลังกฎธรรมชาติ เป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ 3) หน้าที่ตามกฎธรรมชาติ Duty 4) ผลที่เกิดจากการทำหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ results สรุปได้ว่าคำสอนของ

พระพุทธเจ้าทั้งหมด รวมทั้งสิ้น 84,000 ข้อ คือธรรมชาติ พุทธทาส ภิกขุ - ธรรมะคือธรรมชาติ ใน 4 ความหมาย (พุทธทาส อินทปัญโญ, 2559)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านเป็นนักปราชญ์คนสำคัญในพระพุทธศาสนา เป็นพระนักวิชาการ เป็นพระนักคิดนักเขียนผลงานทางพระพุทธศาสนารุ่นใหม่ได้รับการยกย่องทั้งในประเทศและทั่วโลก มีผลงานโดดเด่นในหนังสือวิชาการพระพุทธศาสนาจำนวนมาก ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป เช่น พุทธธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555) พระไตรปิฎกสิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้ ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ภาวะผู้นำและทำอะไรจะให้เชื่อเรื่องกรรม เป็นต้น จากผลงานที่ท่านเขียนแล้วเผยแพร่ต่อสาธารณะชนนี้จะเห็นได้ว่า ท่านเรียบเรียงขึ้นตามหลักวิชาการ กล่าวคือ มีลีลาในการใช้คำที่เป็นอุปลักษณบ้าง เป็นมโนทัศน์บ้าง ซึ่งวรรณกรรมเหล่านี้ท่านได้มีความคิดและหลักการเขียนตามหลักการประกอบสร้างวรรณกรรม เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ในวรรณกรรมของท่าน ซึ่งเรื่องเหล่านี้เป็นปัญหาของผู้ศึกษาจำนวนมาก ทำอย่างไรจะสามารถศึกษาแล้วเข้าใจ และนำไปเผยแพร่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2562)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง **มโนอุปลักษณในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตฺโต)** เพราะผู้วิจัยเห็นว่าในหนังสือวรรณกรรมของท่าน เป็นหนังสือประกอบด้วยคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก สอนให้คนละทำชั่ว ทำแต่ความดี และการชำระจิตใจให้ขาวผ่อง การปฏิบัติตนเพื่อให้ถึงความพ้นทุกข์คือพระนิพพาน การใช้ภาษา เป็นการใช้ภาษาอย่างมีวาทีศิลป์ มีมโนทัศน์ มีคุณค่า และประโยชน์ สามารถนำหลักข้อคิดมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิต เป็นประโยชน์ต่อตัวเองและสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาระสำคัญของอุปลักษณมโนทัศน์ในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)
2. เพื่อศึกษาลักษณะการประกอบสร้างอุปลักษณมโนทัศน์ในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่วรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) และเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

2. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) นักคิด และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา และนักวิชาการทางภาษาศาสตร์ ในรูปแบบวรรณกรรม หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความและงานเขียนที่เกี่ยวข้อง

3. วิเคราะห์ ตีความจากเอกสารที่ได้คัดเลือกนำมาศึกษาวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโนอุปลักษณะในแวดวงความหมายตามคำนิยามของท่านพุทธทาส เพื่อหาว่า ข้อความโนทัศน์อุปลักษณะตามคำนิยามนั้น แล้วสรุปประเด็นจากการศึกษา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสาระสำคัญของอุปลักษณโนทัศน์ในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) มีลีลาการใช้คำที่เป็นอุปลักษณบ้าง เป็นมโนทัศน์บ้าง ที่สำคัญคือ ได้ใช้หลักการทางทฤษฎีของทางโลกคือ ทฤษฎีประกอบสร้างนิยาม สาระสำคัญในการเขียนเนื้อหา 5 กลุ่มสาระ ตามหลักการประกอบสร้าง คือ

1.1 จากการเล่าเรื่องที่พบเห็น คือ พระคุณท่านพบเห็นเรื่องใดแล้วนำเรื่องนั้นมาเขียนแสดงความคิดเห็นพร้อมทั้งสอดแทรกความรู้ (ข้อความต้นทาง) ความคิดที่แฝงไว้ด้วยคติธรรม(ผลปลายทาง) เช่น สติมีหน้าที่ตั้งหรือตรึงจิตไว้กับสิ่งนั้น ๆ สมมติว่ามีหลักปักไว้และมีสัตว์เป็นต้นว่า ลิง ถูกเชือกผูกมัดติดกับเชือกนั้น จิตของเราเปรียบเทียบกับลิง เพราะว่า รุนแรงมาก ดิ้นรนมาก อยู่ไม่สุขเปรียบว่าต้องผูกมัดเอาไว้กับหลัก มิฉะนั้น ลิงก็จะหนีไป ไม่อยู่กับที่หรือหลุดหายไปเลย สิ่งที่จะผูกมัดก็คือ เชือก เมื่อนำมาผูกมัดไว้กับหลักลิงก็ไปไหนไม่ได้ ก็วนอยู่กับหลักหรือใกล้ ๆ หลักนั้น

1.2 บันทึกการเดินทางและการใช้ชีวิตกลางแจ้ง หมายถึง การเขียนจากเรื่องราวที่บันทึกจากการเดินทางไปในที่ต่าง ๆ เนื้อหาของเรื่องจะเกิดจากการเดินทางว่าได้พบเห็นสิ่งใดก็นำมาเขียนเผยแพร่พร้อมทั้งสอดแทรกความรู้ ความคิดที่แฝงไว้ด้วยคติธรรม เช่น มีดอกบัวบานสะพรั่งสีต่าง ๆ กัน เหมือนหมู่ดาวเรืองรองอยู่บนนภากาศ

1.3 ทศนะต่อประเด็นต่าง ๆ หมายถึง พระคุณท่านอ่านหนังสือหรือสนทนากับผู้ใดแล้วก็นำเอาความคิดเห็นที่สนทนานั้นมาเขียนเผยแพร่แล้วได้สอดแทรกความรู้ ความคิดที่แฝงไว้ด้วยคติธรรม เช่น ถ้าเราปฏิบัติธรรมกายก็เกิดขึ้นในเรา เราก็เพิ่มพูนขยายธรรมกายนั้นให้เติบโตขึ้นเรื่อย ๆ นั่นคือ เราได้เห็นพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริงเหมือนกับได้นำพระพุทธเจ้ามาไว้กับตัวเรา

1.4 การทบทวนวิเคราะห์และอธิบายเกี่ยวกับตนเอง หมายถึง ผลงานที่พระคุณท่านเขียนโดยเสนอถึงการรู้จักตนเอง รู้จักองค์กรตนเองหรือเรื่องใกล้ตัวนั่นเอง

เพราะคนจำนวนมากมักมองแต่คนอื่น มองแต่เรื่องไกลตัวโดยไม่ค่อยมองตัวตัวตนเลย เมื่อมองตัวตนและสิ่งใกล้ตัวออกแล้วท่านก็นำเสนอเป็นข้อคิด แล้วสอดแทรกความรู้ ความคิดที่แฝงไว้ด้วยคติธรรม เช่น ในการพัฒนาตนนั้น เราก็อยู่ในโลกนี้แหละ แต่เราไม่ติดโลก ไม่แปดเปื้อนด้วยโลก เหมือนดอกบัวแม้จะอยู่ในน้ำ หรือบางแห่งจะอยู่ในโคลนตม แต่ก็ไม่ได้ติดไม่แปดเปื้อน กลับมีกลิ่นหอมน่าชื่นใจ

1.5 ประเด็นชีวิตปรัชญาและจิตวิญญาณ คือ ผลงานเขียนชั้นสูงละเอียดลึกซึ้งและสอดแทรกความรู้ ความคิดที่แฝงไว้ด้วยคติธรรมที่ลึกซึ้ง เช่น บางคนมีสุขุมมาก เล่าเรียนทรงจำสิ่งต่าง ๆ ได้มากมายแต่มีปัญญาน้อย คือ ไม่รู้ไม่เข้าใจในสิ่งที่สวดเล่าเรียนมานั้น ก็ไม่เกิดประโยชน์แท้จริง เหมือนได้อุปกรณ์บางอย่างมาแต่ไม่รู้ว่าจะใช้อุปกรณ์นั้นเป็นอย่างไร มีคุณค่าอย่างไร จะใช้อย่างไร ก็ได้ประโยชน์น้อย บางทีก็เกิดโทษด้วย เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงสอนเน้นว่า นอกจากจะมีสุขุมแล้วต้องมีปัญญาดูด้วย

ดังนั้น วรรณกรรมพุทธธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ใช้กลวิธีการประกอบสร้างคำศัพท์ มีกลวิธีประกอบสร้างเรื่องด้วยซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีประกอบสร้างนิยามที่ว่า การกำหนดชีวิตบุคคลในแต่ละสถานการณ์จะเป็นอย่างไร ประกอบด้วย 1) วิถีประชา (Folkways) เป็นข้อตกลงของคนหมู่มาก ใครทำผิดจะถูกลงโทษไม่รุนแรง เช่น ไปงานศพจะต้องใส่ชุดดำ แต่ถ้าใส่สีอื่นไปอาจถูกผู้คนนินทา 2) จารีตประเพณี (Mores) เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติเพราะจำทำให้สังคมเกิดความสงบสุขและมีความโน้มเอียงไปทางศีลธรรม ไม่ปฏิบัติสังคมจะลงโทษรุนแรง และ 3) กฎหมาย (Laws) เป็นสิ่งที่รัฐกำหนดให้ปฏิบัติและไม่ให้ปฏิบัติเพื่อความสุขของประชาชน เช่น ห้ามฆ่าคน ห้ามลักทรัพย์ ใครฝ่าฝืนจะถูกลงโทษทางกฎหมาย

สารัตถะในเนื้อหา 5 กลุ่มสาระตามหลักการประกอบสร้างคือ

1.1 ความเหมือน หมายถึง อุปลักษณ์โนทัศน์ที่ได้จากการเล่าเรื่องที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พบเห็นมา เช่น ความเหมือนที่ได้จากการเล่า

ตารางข้อความที่ 1

ข้อความ	สารัตถะ	กลวิธีการประกอบสร้าง	
		ต้นทาง	ปลายทาง
ผู้ที่ทำเพื่อผู้อื่นได้เต็มที่เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าท่านจะอยู่ที่ไหนก็ได้ ท่าน อิมเตมบริบูรณ์ในตัวแล้ว	โลกียะ	ผู้ทำเพื่อคน อื่น	อยู่ที่ใดก็ได้ ปรับได้ทุก ที่
		พระพุทธเจ้า	

ท่านเปรียบเทียบกับ คนบางคนปฏิบัติตนดีแล้ว ปฏิบัติเพื่อผู้อื่นดีแล้วประกอบสร้างเป็นต้นทาง ย่อมส่งผลไปถึงปลายทางคือ จักอยู่ที่ไหนก็ได้ท่านเปรียบเป็นมโนทัศน์ให้เห็นเหมือนพระพุทธเจ้า ประพฤติดีแล้ว กระทำทุกอย่างเพื่อมวลมนุษยชาติมีความสุขหรือสามารถบรรลุ

ธรรมตามสติ ปัญญาของตน พระพุทธองค์จักประทับอยู่ในที่ใด เป็นต้นทางที่มีผลต่อปลายทางที่เป็นจริยวัตรนั่นเอง

1.2 ความต่าง

เหมือนเราเอาลูกว้าวป่าตัวหนึ่งมาฝึก วัวจะหนีไปอยู่เรื่อย เราก็เอาเชือกผูกว้าวป่านั้นไว้กับหลัก ถึงจะเดินรูงว้าวไปทางไหน ก็อยู่ในรัศมีของหลักไม่หลุด ไม่หายไป ต่อมาว้าวป่าคลายพยศ มาหยุดหมอบนิ่งอยู่ที่หลัก สงบเลยเปรียบเทียบเอาเชือกผูกว้าวป่าไว้กับหลักเหมือนกับสติ ส่วนการที่ว้าวป่าลงหมอบสิ่งอยู่ใกล้หลักนั้น เปรียบเหมือนเป็นสมาธิ

1.3 ความขัดแย้ง

แต่ดินะที่วินัยภายนอกรักษารูปไว้ ตราบใดที่ยังมีขวดยังมีทางที่จะกรอกน้ำใส่ถ้ำยังมีแก้ว ก็ยังมีทางไปตักน้ำมาดื่ม ถ้าตอนนั้นน้ำไม่มีแล้ว เนื้อไม่มี แต่มีแก้ว มันก็ใช้ประโยชน์ไม่ได้ แต่ถ้าเรายังมีแก้ว ก็ยังดีกว่าไม่มีเลย วันดีคืนดี เรารู้ว่า แก้วนั้นมันไม่ใช่ของที่จะวางไว้เฉย ๆ ต้องเอามาใช้ประโยชน์ ใส่ น้ำดื่ม หรืออะไรเป็นต้น เออ เราก็เอามาใช้ประโยชน์เหมือนวินัยแบบแผนที่เป็นรูปแบบนี้ นาน ๆ ไปสาระและความเข้าใจความหมาย มันหายไป เหลือไว้แค่รูปแบบแต่รูปแบบนี้ก็รักษาไว้

1.4 ความคล้อยตาม

พูดแจ่มแจ้ง คือ ชี้แจงอธิบายให้เข้าใจชัดเจน มองเห็นเหตุผลแจ่มแจ้ง หมดสงสัยเหมือนงูมือไปเห็นกับตา

ฉะนั้น เมื่อพูดด้วยภาษาของพระพุทธศาสนา การศึกษาจึงเข้ามาอยู่ในชีวิตของคน เหมือนกับว่า เอาไตรสิกขามาฝึกคนหรือเอามาจัดเข้าในชีวิตของคน ให้เกิดเป็นวิถีชีวิตที่มีองค์ประกอบ 8 ประการ ที่เรียกว่า มรรคมรรค 8

1.5 ความเป็นเหตุผล

ปัญญาเท่านั้นที่จะดับทุกข์แก้ปัญหาได้จริงสมาธิดับทุกข์จริงไม่ได้สมาธิช่วยได้เพียงเหมือนพักไว้ก่อน พอให้ผ่อนคลาย

1.6 อื่น ๆ ความเรียบสงบของจิตที่เป็นกลางไม่เอนเอียงไปข้างโน้นข้างนี้ และเป็นความเฉลียว คือ รู้ทันจึงเฉย ไม่ใช่ว่าเฉยไม่รู้ หรือเฉยเพราะไม่รู้ เป็นการเฉยดูอย่างเหมือนรู้ทัน และพร้อมทำงานเมื่อถึงจังหวะ ท่านเปรียบจิตนี้เป็นอุเบกขา

2. เพื่อศึกษาลักษณะการประกอบสร้างอุปลักษณะมโนทัศน์ในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต)

ลักษณะการประกอบสร้างมโนอุปลักษณะในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตโต) ที่สะท้อนออกมาจากการใช้อุปลักษณะ "ธรรมะ" โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงความหมายของมโนทัศน์และความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์กับอุปลักษณะ คำว่า "ธรรมะ" ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของท่านพุทธทาส มาใช้ประกอบการวิจัย คือ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

มโนทัศน์ คือ ความคิดที่เกิดขึ้นในใจ เป็นผลมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมา เป็นความรู้ความเข้าใจของมนุษย์ที่มีต่อโลกภายนอก (Lakoff, G. & Johnson, M., 1980) ภาษาสามารถสะท้อนมโนทัศน์ของคนในสังคมออกมาในรูปของภาษาของการเปรียบเทียบ และอุปลักษณ์ยังสามารถสื่อให้เห็นความคิด หรือมโนทัศน์ของคนในสังคมเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมหรือเรื่องต่าง ๆ ในสังคมได้

การศึกษาอุปลักษณ์ ทำให้ทราบถึงความหมายต่าง ๆ ที่เกิดจากการใช้อุปลักษณ์ ยังแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ “ธรรมะ” ในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตโต) เป็นการศึกษาตามแนวคิดของนักภาษาศาสตร์ปริชาน เลคอฟและจอห์น

ผู้วิจัยพบว่า การใช้อุปลักษณ์เกี่ยวเนื่องกับธรรมะ ในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตโต) สะท้อนความรู้สึกรู้สึกนึกคิดออกมาซึ่งสามารถทราบมโนทัศน์โดยพิจารณาจากความหมายของอุปลักษณ์ในแวดวงความหมายของธรรมะ ตามแนวของท่านพุทธทาส (พุทธทาส อินทปัญโญ, 2563) ความหมายเป็น 4 อย่าง คือ 1) ตัวธรรมชาติ (Nature) 2) กฎของธรรมชาติ (Law of Nature) 3) หน้าที่ตามกฎหมายธรรมชาติ (Duty) และ 4) ผลที่เกิดจากการทำหน้าที่ตามกฎหมายธรรมชาติ (results)

2.1 มโนอุปลักษณ์ในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตโต) ที่สะท้อนออกมาจากการใช้คำเกี่ยวเนื่องกับ “ธรรมะ” คือ ตัวธรรมชาติ Nature หมายถึง สรรพสิ่งบนโลกทั้งมีชีวิต และไม่มีชีวิต อาทิเช่น มนุษย์ สัตว์ ภูเขา แม่น้ำ ต้นไม้ หรือ ผ่น ธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ ธาตุว่าง ธาตุวิญญาณ ร่างกายและจิตใจ อีกทั้งปรากฏการของธรรมชาติที่เราเห็นด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือ รู้ด้วยใจ ปัจจุบัน ธรรมชาติ มักหมายถึง ธรณีวิทยาและสัตว์ป่า ธรรมชาติอาจหมายถึงอาณาจักรของพืชและสัตว์หลายชนิดทั่วไป

จากข้อมูลผู้วิจัยพบว่า มโนอุปลักษณ์ในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตโต) ที่เป็น “ตัวธรรมชาติ” มี 38 อุปลักษณ์ ตัวอย่าง เช่น หมูไม้ผลิดอกแย้มบานตามฤดูกาลรสหวานดั่งน้ำผึ้งแย้มหยดจากเกสรดอกไม้ลงมาค้ำอยู่บนใบบัว

จากข้อความข้างต้น หมายถึงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เปรียบเทียบรสของน้ำหวานของเกสรดอกไม้เทียบเท่ากับรสของน้ำหวานของผึ้ง ซึ่งมีการเปรียบเทียบให้เห็นภาพพจน์ของสองสิ่ง ซึ่งเป็นธรรมชาติ ดังนั้น ข้อความนี้จัดให้อยู่ในแวดวงความหมายของคำว่า “ธรรมะ” คือจัดเป็นตัวธรรมชาติของธรรมะ

2.2 มโนอุปลักษณ์ในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตโต) ที่สะท้อนออกมาจากการใช้คำที่เกี่ยวเนื่องกับ “ธรรมะ” คือ กฎของธรรมชาติ Law of Nature หมายถึง กฎของธรรมชาติมีมาก่อนตัวธรรมชาติ สรรพสิ่งในโลกล้วนเป็นไปตามกฎธรรมชาติ เป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตน เช่น มนุษย์ เป็นธรรมชาติจะเปลี่ยนสภาพไปตามกฎธรรมชาติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกาลเวลา หลีกเลี่ยงไม่ได้ จิต ความรู้สึกนึก

คิดเป็นการเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดจนถึงที่สุดของการคิดนึก อันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ นั่นเอง

จากข้อมูลผู้วิจัยพบว่า มโนอุปลักษณะในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตโต) ที่เป็น "กฎของธรรมชาติ" 11 อุปลักษณะ ตัวอย่าง เช่น ใจนั้นมันดิ้นรนชอบปรุงแต่งคิดวุ่นวาย ฟุ้งซ่านไปกับอารมณ์ต่างเหมือนกับลิง ลิงที่อยู่ไม่สุข กระโดดไปตามกิ่งไม้

จากข้อความข้างต้น การใช้คำเปรียบเทียบกับให้เห็นมโนทัศน์ของกฎของธรรมชาติ คือ มีการเปรียบคำว่า ใจ มีการเปลี่ยนสภาพไปตามการปรุงแต่ง ไม่หยุดนิ่ง เหมือนลิง ซึ่งเป็นสัตว์ไม่ชอบอยู่กับที่ มีความซุกซน หยุดหยิ่งไม่ได้ จิตก็เช่นกัน เกิด ๆ ดับ ซึ่งมีการเปรียบเทียบกับเห็นภาพพจน์มโนทัศน์ของสองสิ่ง คือสิ่งที่เป็นนามธรรมเปรียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมซึ่งเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ดังนั้น ข้อความนี้จัดให้อยู่ในแวดวงความหมายของคำว่า "ธรรมะ" คือจัดเป็นกฎของธรรมชาติ

2.3 มโนอุปลักษณะในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตโต) ที่สะท้อนออกมา
จากการใช้คำที่เกี่ยวข้องกับ "ธรรมะ" คือ **หน้าที่ตามกฎธรรมชาติ Duty** หมายถึง สรรพสิ่งในโลก ทั้งมีชีวิต และไม่มีชีวิตถูกควบคุมโดยกฎธรรมชาติ และสรรพสิ่งเหล่านั้นต้องมีหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ เช่น สิ่งมีชีวิต มีหน้าที่ กินอาหาร สืบพันธุ์ ดำรงชีพเพื่อความอยู่รอด หน้าที่ในทางพระพุทธศาสนา คือการปฏิบัติเพื่อให้ถึงจุดสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา เป็นหัวใจที่มีจุดหมายปลายทางไปจนถึงพระนิพพาน ถือได้ว่า หน้าที่ตามกฎธรรมชาติเป็นระบบปฏิบัติของทุกศาสนาได้

จากข้อมูลผู้วิจัยพบว่า มโนอุปลักษณะในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตโต) ที่เป็น "หน้าที่ตามกฎธรรมชาติ Duty" มี 78 อุปลักษณะ ตัวอย่าง เช่น เราไม่มีหน้าที่กำจัดทุกข์ หรือละเว้น เพราะทุกข์จะละที่ตัวมันเองไม่ได้ ต้องละที่เหตุของมัน ถ้าจะละทุกข์ ที่ตัวทุกข์ ก็เหมือนรักษาโรคที่อาการ เช่น ให้ยารักษาอาการไว้ แก้ไขโรคไม่ได้

จากข้อความข้างต้น การใช้คำเปรียบเทียบกับให้เห็นมโนทัศน์ของหน้าที่ของธรรมชาติ เราไม่มีหน้าที่กำจัดทุกข์ ทุกข์จะกำจัดของมันเอง ถ้าเราจะกำจัดทุกข์ เหมือนหมอรักษาโรคของคนป่วยที่อาการ แต่ยังไม่รู้ว่าผู้ป่วยเป็นโรคชนิดใดกันแน่ ยังไม่สามารถรักษานั้นได้ถูกต้อง ซึ่งมีการเปรียบเทียบกับเห็นภาพพจน์มโนทัศน์ของหน้าที่ของธรรมชาติ คือสิ่งที่เป็นนามธรรมเปรียบกับสิ่งที่เป็นนามธรรมซึ่งเป็นไปตามหน้าที่ของธรรมชาติ ดังนั้น ข้อความนี้จัดให้อยู่ในแวดวงความหมายของคำว่า "ธรรมะ" คือหน้าที่ของธรรมชาติ

2.4 มโนอุปลักษณะในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตโต) ที่สะท้อนออกมา
จากการใช้คำที่เกี่ยวข้องกับ "ธรรมะ" คือ **ผลที่เกิดจากการทำหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ results** หมายถึง เมื่อเราได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของธรรมชาติ จะปฏิบัติดี หรือปฏิบัติไม่ดี เราย่อมได้รับผลของการปฏิบัติน้อย หรือมาก ตามที่เราปฏิบัตินั้น ทำหน้าที่ถูกต้อง ทุกข์ไม่เกิด/ทำหน้าที่ไม่ถูกต้อง ทุกข์เกิดแสดงน้อยลง

จากข้อมูลผู้วิจัยพบว่า **มโนอุปลักษณะในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตโต)** ที่เป็น "ผลที่เกิดจากการทำหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ" มี 79 อุปลักษณะ ตัวอย่าง เช่น **สมบัติ คือ ดำรา เหมือน พระอรหันต์อยู่ด้วยปัญญาที่เข้าใจเหตุผล**

จากข้อความข้างต้น หมายถึง สมบัติได้แก่ดำราเป็นต้น คือสิ่งที่ได้มีความเห็นตรงกันของผู้รู้ทั้งหลายว่าสิ่งนี้ควรจะเป็นแบบนี้ คือ สิ่งที่ลงมติเป็นแบบเดียวกันแล้ว จึงทำเป็นดำราแบบแผนการปฏิบัติไว้ เหมือนคนที่บรรลุพระอรหันต์แล้วท่านเข้าใจทั้งเหตุและผล ไม่ถือเอาประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง เปรียบเทียบให้เห็นภาพพจน์ของสองสิ่ง สิ่งที่เป็นรูปธรรมเปรียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมซึ่งเป็นผลของธรรมะ ดังนั้นข้อความนี้จัดอยู่ในดวงความหมายของคำว่า “ธรรมะ” คือจัดเป็นผลของธรรมะ

ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่ามโนทัศน์เกี่ยวกับธรรมะนั้น สามารถสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ว่า ธรรม คือธรรมชาติทั้งหมด เนื่องจากความหมายของ "ธรรม" อ้างถึงสิ่งต่าง ๆ ในดวงความหมายของธรรม เช่น ธรรมะ คือธรรมชาติ ธรรมชาติด้อยมีกฎของธรรมชาติ ย่อมเสื่อมสลายไปตามกฎของธรรมชาติ ธรรมชาติดีมีหน้าที่เพื่อปฏิบัติให้ได้รับความสมบูรณ์ การกระทำตามหน้าที่ของธรรมชาตีก่เกิดผลตามมา ซึ่งความหมายเหล่านี้จัดให้อยู่ในดวงความหมายของธรรมะทั้งสิ้น

อภิปรายผล

จากการสรุปผลการประกอบสร้างมโนอุปลักษณะในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) เป็นพระภิกษุนักวิชาการ นักคิด นักเขียน เป็นนักปราชญ์คนสำคัญในพระพุทธศาสนา ได้รับการยกย่องทั้งในประเทศและทั่วโลก มีผลงานที่ดีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรโดดเด่น มีหนังสือวิชาการพระพุทธศาสนาจำนวนมาก โดยเฉพาะที่รู้จักกันทั่วไป เช่น คู่มือชีวิต และพุทธธรรม เป็นต้น จากการศึกษาวรรณกรรม (ป.อ. ปยุตโต) มีอภิปรายผลดังนี้

1. สารัตถะในการเขียนเนื้อหา 5 กลุ่มสาระตามหลักการประกอบสร้าง

- 1) บันทึกจากการเล่าเรื่องที่พบเห็น 2) บันทึกจากการเดินทางและการใช้ชีวิตกลางแจ้ง
 - 3) บันทึกจากทัศนะต่อประเด็นต่าง ๆ 4) บันทึกจากการทบทวนวิเคราะห์และอธิบายเกี่ยวกับตนเอง 5) บันทึกจากประเด็นชีวิตปรัชญาและจิตวิญญาณ จากผลงานที่ท่านเขียนและเผยแพร่
- นี้จะเห็นว่า การเขียนมีลีลาการใช้คำที่เป็นอุปลักษณะบ้าง เป็นมโนทัศน์บ้าง มีเนื้อหาที่เป็นหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการเผยแพร่ สารัตถะอุปลักษณะมโนทัศน์ในเนื้อหา มี 5 กลุ่มสาระตามหลักการประกอบสร้างคือ 1) ความเหมือน 2) ความต่าง 3) ความขัดแย้ง 4) ความคล้ายตาม 5) ความเป็นเหตุผล

สารัตถะมโนทัศน์ในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ มีลีลาการใช้คำที่เป็นอุปลักษณ์บ้าง เป็นมโนทัศน์บ้าง มีเนื้อหาที่เป็นหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการเผยแพร่ หลักธรรมที่สอนจะเป็นข้อธรรมที่เป็นนามธรรมเป็นส่วนใหญ่แต่พระคุณท่านพยายามเปรียบเทียบเชิงอุปลักษณ์มโนทัศน์ให้เห็นเป็นรูปธรรมให้บุคคลทั่วไปรู้ได้ง่าย เข้าใจธรรมะได้ง่ายขึ้น โดยมีประชากรประกอบที่เป็นปัจเจกบุคคลบ้างและเป็นกลุ่มคนที่เรียกว่าสังคมบ้าง เป็นกลุ่มบุคคลที่ติดอยู่กับทางโลกที่เรียกว่า โลภะ บ้าง เป็นผู้ต้องด้วยกามารมณ์ โดยการเห็นรูปปรากฏเป็นอารมณ์ กล่าวคือ ติดข้องอยู่ด้วยบุคคล วัตถุสิ่งของที่เป็นรูปทรงที่ปรากฏชัดด้วยตาหรือสามารถแตะต้องได้บ้าง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางโลกคือ สาขามนุษยศาสตร์ที่เรียกว่า ภาษาศาสตร์ปริชานของ Lakoff, G. & Johnson, M. คือผู้ใช้ภาษาส่วนใหญ่เห็นว่า อุปลักษณ์เป็นส่วนสำคัญในกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ใช้ตกแต่งถ้อยคำให้เกิดความสละสลวย ไพเราะ และถือว่าเป็นความสามารถพิเศษเฉพาะตนหรือเป็นพรสวรรค์ของบุคคล (Lakoff, G. & Johnson, M., 1980) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ ได้ศึกษาเรื่อง กิเลส : การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับกิเลสในภาษาไทย ผลการวิจัยพบว่า ถ้อยคำอุปลักษณ์สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับกิเลสในภาษาไทยผลการวิจัยพบว่า ถ้อยคำอุปลักษณ์สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับกิเลสในภาษาไทย ไตแก [กิเลส คือ สิ่งมีชีวิต] [กิเลส คือ วัตถุสิ่งของ] [กิเลส คือ ศัตรู] เป็นต้น (วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ, 2555) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีวิรา ฝาสุกดี ได้ศึกษาเรื่อง อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “ชีวิต” ในภาษารัสเซียตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน มุ่งเน้นศึกษามโนทัศน์ “ชีวิต” ในภาษารัสเซียตามแนวคิด (ศรีวิรา ฝาสุกดี, 2558) ทฤษฎีอุปลักษณ์ในมุมมองทางภาษาศาสตร์ปริชานของเลคอฟฟ์ และจอห์นสัน ผลการศึกษาวิเคราะห์ พบว่ามีถ้อยคำอุปลักษณ์ชีวิตสะท้อนมโนทัศน์ต่อชีวิตในคลังข้อมูลภาษารัสเซียแห่งชาติจำนวน 6 มโนทัศน์ด้วยกัน ได้แก่ 1) ชีวิต คือ บุคคลผู้แสดง 2) ชีวิต คือ ทรัพย์สิน 3) ชีวิต คือ การ ผลการศึกษา แสดงให้เห็นถึงระบบมโนทัศน์ของชีวิตในถ้อยคำอุปลักษณ์ แสดงถึงลักษณะมุมมองความคิด และวัฒนธรรมที่ปรากฏในภาษารัสเซีย (Lakoff, G. & Johnson, M., 1980)

2. ลักษณะการประกอบสร้างมโนอุปลักษณ์ในวรรณกรรม (ป.อ.ปยุตโต) ที่สะท้อนออกมาจากการใช้อุปลักษณ์ "ธรรมะ" ในแวดวงความหมายตามคำนิยามของท่านพุทธทาส คือ ธรรมะ หมายถึง ธรรมชาติ ทุกสิ่งในโลกคือธรรมะ คำสอนในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ธรรมะ มีความหมายในได้ 4 ความหมายคือ 1) ตัวธรรมชาติ 2) กฎของธรรมชาติ 3) หน้าที่ตามกฎหมายธรรมชาติ และ 4) ผลที่เกิดจากการทำหน้าที่ตามกฎหมายธรรมชาติ

กลวิธีประกอบสร้างพระคุณท่านได้อาศัยบริบทต่าง ๆ มาประกอบสร้างเรื่องราวต่าง ๆ โดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมสั่งสอนใจแก่ผู้อ่านจนเกิดผลงามมากมาย ได้ความรู้หลายด้าน ได้ความคิดหลายประการ พระคุณท่านพยายามเปรียบเทียบเชิงอุปลักษณ์

มนทัศน์ให้เห็นเป็นรูปธรรมให้บุคคลทั่วไปรู้ได้ง่าย ฉะนั้น การประกอบสร้างอุปลักษณ์มนทัศน์ก็มีนัยที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุษา พุทธิชัยบุลย์ ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาอุปลักษณ์เรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนววรรณศาสตร์ปริชาน” กล่าวถึงระบบปริชานของมนุษย์ที่นำเอาอุปลักษณ์ไปใช้ถ่ายทอดความคิดเพื่อเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นนามธรรมสิ่งใกล้ตัว สิ่งที่เราไม่คุ้นเคย หรือไม่เคยมีประสบการณ์ กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือเป็นนามธรรมน้อยกว่า (อุษา พุทธิชัยบุลย์, 2544) ในข่าวปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด คมชัดลึก มติชน เนชั่น และผู้จัดการ ปรากฏการใช้รูปภาษาถ้อยคำอุปลักษณ์ในข่าวปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งสามารถแบ่งตามวงตันทางและความหมายปลายทาง 5 ความหมาย และในวรรณกรรมผลงานของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ข้อความที่เป็นอุปลักษณ์มนทัศน์มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยส่วนมาก คือ สอนให้ทำความดี ละชั่ว ทำจิตใจให้ชาวเมืองตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธมีนัยที่สอดคล้องกับแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุที่ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับคำว่าธรรมว่า สรรพสิ่งในโลกคือธรรมะ

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่องนี้ทำให้ผู้วิจัยรู้เกี่ยวกับลักษณะการประกอบสร้างอุปลักษณ์มนทัศน์ในวรรณกรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) นี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ในกลวิธีการประกอบสร้างของอุปลักษณ์ สามารถรายงานหรือปรับเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

		อุปลักษณ์มนทัศน์	
โลกิยะ	สารัตถอุปลักษณ์มนทัศน์ตามบริบทต้นทาง - ปลายทาง		การประกอบสร้างตามบริบทต้นทาง - ปลายทาง
	โลกุตระ	วรรณกรรมพุทธธรรม	ความเหมือน ความต่าง

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดสารัตถและกลประกอบสร้างอุปลักษณ์มนทัศน์

จากแผนผังอธิบายได้ ดังนี้

1. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ใช้ประสบการณ์จริงที่ได้พบเห็นมาเป็นองค์ประกอบวรรณกรรมพุทธธรรมและสร้างอุปลักษณ์มนทัศน์เผยแผ่พุทธธรรมนั้น โดยกำหนดข้อธรรมต้นทาง แล้วเสริมข้อคิดเห็นส่วนตัวเป็นข้อเปรียบเทียบปลายทาง ให้เห็นชัดเจนและแจ่มแจ้งในข้อธรรมนั้น ส่วนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) เลือกสิ่งที่เป็นจริงหรือปริชานเพื่อให้รู้จริง เข้าใจจริงในสิ่งที่เกิดขึ้น

พระพุทธศาสนาเรียกว่า อริยสัจ คือ ชี้ให้เห็นความจริงก่อนว่า มันคืออะไร แล้วมองต่อไปว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดเช่นนั้นคืออะไร (สมุทัย) เมื่อรู้สาเหตุ จึงหาวิธีการแก้ปัญหา จัดเป็นลำดับ (เรียกว่า มรรค) จนถึงขั้นแก้ปัญหาได้ (เรียกว่า นิโรธ)

ส่วนแนวกลวิธีประกอบสร้างมโนทัศน์ความรู้ใหม่ ดังนี้

2. การใช้กลวิธีประกอบสร้างที่ประจักษ์ หมายถึง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) เป็นผู้ที่มีความชาญฉลาดในการใช้หลักอรรถศาสตร์และหลักภาษาศาสตร์ กล่าวคือ ท่านใช้เนื้อเรื่องใดก็มักจะเลือกใช้ถ้อยคำแบบนั้น ถึงจะทำให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านรู้ และเข้าใจในการอธิบายเพื่อให้เห็นจริง ในการบรรยาย เช่น การฝึกสมาธิ (ต้นทาง) จิตไม่ตั้งมั่น (ปลายทาง) จิตไม่ตรง จักบรรลุมรรคผลยาก ท่านจึงเปรียบเทียบการยิงลูกศร (ต้นทาง) ถ้าไม่มีสมาธิยิง หรือมือไม่เที่ยง ลูกศรก็ไม่ตรงเป้า เฉียดไป เฉียดมา (ปลายทาง)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาของอุปลักษณ์โนทัศน์สามารถนำไปใช้กับการเลือกใช้คำในการเขียนภาษาไทยให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่หรือตรงกับกาลเทศะโดยเฉพาะการประกอบสร้างอุปลักษณ์โนทัศน์คือ ระดับข้อความที่เป็นต้นทางและปลายทาง สามารถนำไปใช้กับการเลือกใช้คำในการเขียนภาษาไทยในชีวิตประจำวันให้เหมาะสมกับเนื้อหาตามโวหาร ตามคำอุปลักษณ์ จนเกิดรูปธรรมต่าง ๆ ประเด็นเหล่านี้คือ ด้านปัจเจกบุคคล ด้านสังคม ด้านรูปธรรมและนามธรรม ส่วนกลวิธีประกอบสร้างพระคุณท่านอาศัยบริบทต่าง ๆ มาประกอบสร้างเรื่องราว โดยแทรกคุณธรรม จริยธรรมสั่งสอนใจแก่ผู้อ่านจนเกิดผลงามมากมาย ผลงานของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พบว่า ได้ความรู้หลายด้าน ได้ความคิดหลายประการ แล้วแต่ยังครอบคลุมครบถ้วนกระบวนการ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าควรมีการวิจัยผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 สามารถนำไปใช้กับการเลือกใช้คำในการเขียนภาษาไทยให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ต่อไป ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ 1) นำตัวอย่างข้อความโนทัศน์ในวรรณกรรมผลงานของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ไปปรับประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ธรรม, 2) นำความรู้สาระในหลักธรรมที่เป็นข้อคิดคติเตือนใจ ปลุกฝังแก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้เป็นคนดี ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า, และ 3) โครงการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการวิจัยเรื่อง “วิธีการการประกอบสร้างมโนทัศน์ในวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ”

เอกสารอ้างอิง

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2562). พระไตรปิฎกศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). พุทธธรรมฉบับขยาย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิบรรจงสนธิและสำนักสหปฏิบัติ.
- _____. (2556). กาลานุกรม: พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก. (พิมพ์ครั้งที่ 6/2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- พุทธทาส อินทปัญโญ. (2559). ธรรมะคือธรรมชาติใน 4 ความหมาย. เรียกใช้เมื่อ 25 ธันวาคม 2563 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=fJeXG5MWiWc>
- วิเชียร ขาบุตรบุญทริก. (2535). พุทธศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, พิมพ์ที่ไอ.เอส.พรินติ้ง.
- วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2555). วิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับกิเลสในภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีวรา ผาสุกดี. (2558). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในชีวิตตามภาษารัชเซีย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2543). ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- หลวงวิจิตรวาทการ. (2562). ประวัติศาสตร์เอเชีย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- อุษา พลฤทธิชัยวุลย์. (2544). การศึกษาอุปลักษณ์เรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Sir, E. A. (1996). The Life of Asia. New Delhi: Intellectual Publishing house.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). Metaphors we live by. Chicago: The University of Chicago Press.